

**ДЕРЖАВНИЙ ЗАКЛАД «ПІВДЕННОУКРАЇНСЬКИЙ
НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ
К. Д. УШИНСЬКОГО»**

Кафедра теорії та методики практичної психології

**МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДО ПРОВЕДЕННЯ ПРАКТИЧНИХ
ЗАНЯТЬ, ОРГАНІЗАЦІЇ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ
З НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
«ПСИХОЛОГІЯ ОСОБИСТОСТІ»**

*для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти за спеціальністю
013 Початкова освіта*

УДК 631.48 (075.8)

Затверджено рішенням Вченої ради Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського» (протокол № 9 від 24 квітня 2025 року).

Укладач:

Денисенко А.О., кандидат психологічних наук, доцент, доцент кафедри теорії та методики практичної психології Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського» (м. Одеса).

Рецензенти:

Цибух Л.М. – кандидат психологічних наук, доцент кафедри практичної та клінічної психології Одеського національного університету імені І.І. Мечникова

Ситнік С.В. – завідувачка кафедри теорії та методики практичної психології, доктор психологічних наук, професор, ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д. Ушинського».

Методичні рекомендації до проведення практичних занять, організації самостійної роботи з навчальної дисципліни «Психологія особистості» /Денисенко А.О. Одеса: Університет Ушинського, 2025. 44 с.

Методичні рекомендації складено відповідно до листа Міністерства освіти і науки України від 09.07.2018 року № 1/9-434 «Щодо рекомендацій з навчально-методичного забезпечення» і містять опис навчальної дисципліни, загальні положення, плани проведення та зміст практичних занять і самостійної роботи здобувачів вищої освіти, рекомендації до виконання окремих видів самостійної роботи, критерії оцінювання, тематику індивідуального навчально-дослідного завдання та методичні рекомендації щодо їх виконання, питання до самоконтролю та список рекомендованих джерел.

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА	4
РОЗДІЛ I. ЗМІСТ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ	6
РОЗДІЛ II. ОРГАНІЗАЦІЯ ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ	
1. Теми практичних занять	8
2. Технологічна карта дисципліни	9
РОЗДІЛ III. САМОСТІЙНА РОБОТА З ДИСЦИПЛІНИ	
1. Загальні питання щодо самостійного опрацювання	12
2. Теми доповіді	13
3. Індивідуальні навчально-дослідні завдання	17
4. Самостійна робота	36
РОЗДІЛ IV. КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ ЗА ВСІМА ВИДАМИ КОНТРОЛЮ	37
ПИТАННЯ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ	43

ПЕРЕДМОВА

Навчальна дисципліна «Психологія особистості» розкриває різноманітні наукові підходи, концепції і принципи вивчення особистості, які значною мірою поглиблюють розуміння природи особистості, її поведінки.

Проблема особистості – одна з найважливіших проблем, яка хвилювала людей як у глибоку давнину, так і в наш час. Людина, будучи частиною природи, вершиною розвитку органічного світу, водночас виступає в унікальній і неповторній формі як суб'єкт діяльності і спілкування, вона – будівничий і перетворювач соціального і предметного світу, творець духовних і матеріальних цінностей. Особливої актуальності проблема особистості набула сьогодні, в умовах небаченого динамізму соціальних процесів, науково-технічної революції, цифровізації суспільства під час пандемії, війни, зростання ролі суб'єктивного фактора в прогресі суспільного розвитку. Отож, перед ученими і практиками, викладачами і педагогами з усією гостротою постало питання про сутність людської особистості, шляхи її всебічного і гармонійного розвитку, про особливості, можливості і наслідки її матеріальної та духовної діяльності, вплив на природу і суспільство, про свободу і відповідальність людини в нових історичних та економічних умовах. Врахування психології особистості дасть змогу докорінно змінити наше українське суспільство, мобілізувати його потенціал на розбудову громадянського суспільства. Необхідно створити умови для вдосконалення особистості, особливо її свідомості і самосвідомості, змінити світовідчуття, світосприймання і світорозуміння. Цьому сприяє запровадження до навчальних планів підготовки фахівців курсу «Психологія особистості».

Мета навчальної дисципліни - формування у майбутніх фахівців систематизованих уявлень, теоретичних знань та практичних умінь, які дозволять їм адекватно і ефективно використовувати одержані психологічні знання в своїй професійній діяльності та повсякденному житті.

Очікувані результати навчання: Унаслідок вивчення навчальної дисципліни здобувачі мають *знати:*

- теоретичні концепції психології особистості зарубіжних та вітчизняних вчених;

- розуміти сутність проблеми функціонування психіки;

- розуміти порушення процесів соціальної адаптації.

уміти:

- проводити психодігностику;

- розробляти психологічні рекомендації;

- розв'язувати психологічні ситуаційні задачі.

ОПАНОВУЮЧИ ЗМІСТ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ ЗДОБУВАЧ ПОВИНЕН ДОТРИМУВАТИСЯ ПРИНЦИПІВ АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ:

- сумлінно, вчасно й самостійно (крім випадків, які передбачають групову роботу) виконувати навчальні завдання, завдання проміжного та підсумкового контролю;

- бути присутнім на всіх навчальних заняттях, окрім випадків, викликаних поважними причинами;

- ефективно використовувати час на навчальних заняттях для досягнення навчальних цілей, не марнуючи його на зайві речі;

- сумлінно виконувати завдання з самостійної роботи, користуватися інформацією з надійно перевірених джерел, опрацьовувати запропоновані та додаткові літературні джерела та Інтернет-ресурси.

РОЗДІЛ І. ЗМІСТ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Змістовий модуль 1. Теоретичні підходи щодо вивчення розвитку особистості

Тема 1. Предмет та завдання психології особистості

Предмет психології особистості. Завдання психології особистості. Поняття «людина», «індивід», «суб'єкт діяльності», «особистість», «індивідуальність».

Тема 2. Концепції особистості фрейдизму і неофрейдизму

Теорія особистості З. Фрейда. Аналітична психологія К. Юнга. Індивідуальна психологія А. Адлера.

Тема 3. Теорії особистості неофрейдизму

Соціокультурна психологія Карен Хорні. Гуманістичний психоаналіз Е. Фромма. Епігенетична теорія розвитку особистості Е. Еріксона.

Тема 4. Диспозиційний напрям у психології особистості

Загальна характеристика диспозиційного напрямку у психології особистості. Диспозиційна теорія особистості Гордона Оллпорта. Теорія типів особистості Ганса Айзенка. Структурна теорія рис особистості Раймонда Кеттела.

Змістовий модуль 2. Психологічна характеристика особистості

Тема 5. Індивідуально-психологічні властивості особистості

Загальна характеристика властивостей людини як індивіда. Погляди психологів на роль генетичних чинників у розвитку особистості. Вікові індивідні властивості та особистість. Статевий диморфізм і статева ідентифікація особистості. Основні підходи до дослідження темпераменту.

Тема 6. Соціально зумовлені характеристики особистості

Поняття про характер. Типологія характерів. Акцентуація характеру. Поняття про мотивацію та її місце в структурі психіки.

Тема 7. Характеристика емоцій та почуттів особистості

Роль і сутність емоцій та почуттів. Механізми виникнення та їх структура. Види та функції емоцій. Характеристика емоційних станів.

Тема 8. Психологічна характеристика здібностей

Поняття «здібності» та їхнього розвитку. Види здібностей. Розвиток здібностей.

Тема 9. Характеристика психічних станів

Поняття «психічний стан». Структура, функції та класифікація психічних станів. Особливості психічних станів. Фізіологічні основи та зовнішні вияви психічних станів. Стан страху та шляхи його подолання.

Тема 10. Психічне здоров'я особистості

Розуміння психічного здоров'я особистості. Психічне здоров'я молодшого школяра. Вплив суспільної діяльності на психічне здоров'я особистості.

РОЗДІЛ II. ОРГАНІЗАЦІЯ ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ

1. Теми практичних занять

№ з/п	Назва теми	Кількіс ть годин
		Денна
Змістовий модуль 1. Теоретичні підходи щодо вивчення психології особистості		
1	Тема 1. Предмет та завдання психології особистості	2
2	Тема 2. Концепції особистості фрейдизму і неофрейдизму	2
3	Тема 3. Теорії особистості неофрейдизму	2
4	Тема 4. Диспозиційний напрям у психології особистості	2
Змістовий модуль 2. Психологічна характеристика особистості		
5	Тема 5. Індивідуально-психологічні властивості особистості	2
6	Тема 6. Соціально зумовлені характеристики особистості	2
7	Тема 7. Характеристика емоцій особистості	2
8	Тема 8. Психологічна характеристика здібностей	2
9	Тема 9. Характеристика психічних станів	2
10	Тема 10. Психічне здоров'я особистості	2
Усього годин:		20

2. Технологічна карта дисципліни

Тема	Форма організації на занятті	Обов'язкове практичне завдання	Термін виконання
Семінар «Предмет та завдання психології особистості»	Участь у колективному обговоренні з динамічним зворотнім зв'язком: 1. Сутність поняття «особистість» у психології 2. Характеристика теоретичних підходів до розуміння особистості. 3. Основні положення, спрямовані на висвітлення природи особистості і рушійних сил її розвитку	Завдання: Доповідь: 1. Теорії особистості у французькій соціологічній школі. 2. Психологія особистості українських вчених. 3. Основні теорії розвитку особистості в дитинстві	На прак. занятті
Семінар «Концепції особистості фрейдизму і неофрейдизму»	Участь у колективному обговоренні з динамічним зворотнім зв'язком: 1. Теорія особистості З. Фрейда. 2. Аналітична психологія К. Юнга. 3. Соціокультурна психологія Карен Хорні. 4. Гуманістичний психоаналіз Е. Фромма.	Завдання: Доповідь: 1. Теорія самоактуалізації Абрахама Маслоу 2. Екзистенційна психологія Ролло Мея 3. Соціально-когнітивна теорія особистості Альберта Бандури	На прак. занятті
Семінар «Диспозиційний напрям у психології особистості»	Участь у колективному обговоренні з динамічним зворотнім зв'язком: 1. Загальна характеристика диспозиційного напрямку 2. Теорія Гордона Оллпорта	Завдання: Доповідь: 1. Феноменологічна теорія Карла Роджерса 2. Особистість у логотерапії Віктора Франкла 3. Екзистенційна психологія Ролло Мея	На прак. занятті

	3. Теорія типів Ганса Айзенка. 4. Теорія рис особистості Раймонда Кеттела.		
<i>Практичне заняття</i> «Індивідуально-психологічні властивості особистості»	<i>Участь у колективному обговоренні з динамічним зворотнім зв'язком:</i> 1. Характеристика властивостей людини як індивіда 2. Вікові індивідні властивості та особистість 3. Статевий диморфізм і статева ідентифікація 4. Підходи до дослідження темпераменту	<i>Завдання:</i> <i>Ознайомлення та проходження психодіагностичних методик:</i> 1. Шкільна тривожність (Філіпс) 2. Акцентуації характеру (Леонгард)	На прак. занятті
<i>Практичне заняття</i> «Соціально зумовлені характеристики особистості»	<i>Участь у колективному обговоренні з динамічним зворотнім зв'язком:</i> 1. Типологія характерів 2. Акцентуація характеру. 3. Поняття про мотивацію	<i>Завдання:</i> <i>Ознайомлення та проходження психодіагностичних методик:</i> 1. Фрайбурський питальник 2. Мотивація до успіху та уникнення невдач (Реан)	На прак. занятті
<i>Семінар</i> «Характеристика емоцій та почуттів особистості»	<i>Участь у колективному обговоренні з динамічним зворотнім зв'язком:</i> 1. Характеристика емоцій та почуттів 2. Види та функції емоцій 3. Характеристика емоційних станів	<i>Завдання: Доповідь:</i> 1. Емоційна поведінка 2. Емоційні типи 3. Емоції при патології	На прак. занятті
<i>Семінар</i> «Психологічна характеристика здібностей»	<i>Участь у колективному обговоренні з динамічним зворотнім зв'язком:</i>	<i>Завдання: Доповідь:</i> 1. Психологія свідомості Вільяма Джемса	На прак. занятті

	1. Поняття «здібності» та їхнього розвитку 2. Структура та види здібностей	2. Особистість в «описовій психології» В. Дільтея та Е. Шпрангера 3. Ментально-психічна підструктура особистості	
<i>Практичне заняття «Характеристика психічних станів»</i>	<i>Участь у колективному обговоренні з динамічним зворотнім зв'язком:</i> 1. Поняття «психічний стан». 2. Структура, функції та класифікація психічних станів. 3. Особливості психічних станів 4. Стан страху та шляхи його подолання	<i>Завдання:</i> <i>Ознайомлення та проходження психодіагностичних методик;</i> 1. Діагностика психічних станів (Айзенк) 2. Діагностика рівня емпатії (Бойко)	На прак. занятті
<i>Практичне заняття «Психічне здоров'я особистості»</i>	<i>Участь у колективному обговоренні з динамічним зворотнім зв'язком:</i> 1. Поняття «психічне здоров'я» особистості 2. Психічне здоров'я молодшого школяра 3. Вплив суспільної діяльності на психічне здоров'я особистості	<i>Завдання:</i> <i>Презентація результатів дослідження та психологічних рекомендацій</i>	На прак. занятті
<i>Практичне заняття</i>	<i>Участь у колективному обговоренні з динамічним зворотнім зв'язком:</i>	<i>Завдання:</i> <i>Презентація результатів дослідження та психологічних рекомендацій</i>	На прак. занятті

РОЗДІЛ III. САМОСТІЙНА РОБОТА

1. Загальні питання щодо самостійної роботи

Самостійна робота як форма організації навчального процесу має важливе значення для підготовки магістрів, оскільки спрямована не лише на засвоєння навчального матеріалу, а й на формування навичок та якостей, які знадобляться майбутнім фахівцям.

Головна мета проведення самостійної роботи полягає у необхідності більш широкого огляду тематики курсу з використанням різноманітних рекомендованих матеріалів.

- 1) підготовка та презентація доповіді;
- 2) проведення психодіагностичного обстеження та розробка психологічних рекомендацій.

Самостійна робота з дисципліни є переважно позааудиторною, тому потребує від студентів вміння раціонально використовувати свій час, навичок самоорганізації та самодисципліни.

Загалом вона може виконуватися як в аудиторії, так і поза її межами. До аудиторної самостійної роботи належать такі її види, як: захист доповіді, презентація психодіагностичного обстеження, розв'язання ситуативних завдань, залік. Позааудиторна самостійна робота передбачає наступні види діяльності: опрацювання матеріалу лекцій та питань, які надаються для самостійного вивчення, підготовка доповідей, виконання індивідуального навчально-дослідного завдання; підготовка до заліку.

Більшу частину становить опрацювання теоретичного матеріалу за допомогою рекомендованих, а також самостійно підібраних джерел. Пропонуються до виконання також завдання, які сприяють кращому засвоєнню матеріалу, його глибшому розумінню та формуванню практичних навичок професійної діяльності.

Для ефективного виконання здобувачами самостійної роботи, вони забезпечуються навчально-методичним пакетом, до змісту якого входять: робоча

програма з навчальної дисципліни; конспект лекцій; методичні рекомендації щодо вивчення окремих тем чи напрацювання практичних навичок; перелік питань, що виносяться на семінарські заняття; питання для самоперевірки; перелік рекомендованих джерел.

ЗДОБУВАЧ ПРИ ВИКОНАННІ ЗАВДАНЬ ПОВИНЕН ДОТРИМУВАТИСЯ ПРИНЦИПІВ АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ, НЕ ДОПУСКАТИ АКАДЕМІЧНИЙ ПЛАГІАТ

Академічний плагіат – оприлюднення (частково або повністю) наукових (творчих) результатів отриманих іншими особами, як результатів власного дослідження (творчості), та/або відтворення опублікованих текстів інших авторів без відповідного посилання (відповідно до ст. 69 Закону України «Про вищу освіту»).

Види академічного плагіату: копіювання; перефразування; компіляція; використання інформації (факти, ідеї, формули, числові значення тощо) з джерела без посилання на це джерело; подання як власних робіт (тез, аналітичних звітів, письмових робіт, есеїв тощо), виконаних на замовлення іншими особами, у тому числі робіт, стосовно яких справжні автори надали згоду на таке використання.

2. Теми доповіді (за вибором)

№ з/п	Тематика	Кількість годин денна
1	Розвиток мислення в онтогенезі (теорія Жана Піаже)	
2	Теорія особистісних конструктів Джорджа Келлі	
3	Теорія поля Курта Левіна	
4	Теорія самоактуалізації Абрахама Маслоу	
5	Феноменологічна теорія Карла Роджерса	
6	Особистість у логотерапії Віктора Франкла	
7	Екзистенційна психологія Ролло Мея	

8	Соціально-когнітивна теорія особистості Альберта Бандури	
9	Теорія соціального наочіння Джуліана Роттера	
10	Психологія свідомості Вільяма Джемса	
11	Особистість в «описовій психології» В. Дільтея та Е. Шпрангера	
12	Теорії особистості у французькій соціологічній школі	
13	Транзактний аналіз Еріка Берна	
14	Психологія особистості українських вчених	
15	Акцентуації характеру	
16	Теорії мотивації	
17	Основні теорії розвитку особистості в дитинстві	
18	Розвиток і формування самосвідомості	
19	Ментально-психічна підструктура особистості	
20	Поняття та особливості індивідуальної підструктури особистості	
21	Емоційна поведінка	
22	Емоційні типи	
23	Емоції при патології	
24	Розуміння самоуправління та саморегуляції особистості	
25	Типи криз особистості	
Усього		10

При захисті доповіді максимальна оцінка 10 балів, звертають увагу на доповідь студента, відповіді на питання, а також на оформлення роботи.

Вимоги до оформлення доповіді. Сторінки тексту доповіді, повинні відповідати формату А4, шрифт 14, полуторний інтервал (допускається написання доповіді від руки пастою синього або чорного кольору). Текст доповіді варто друкувати, дотримуючи наступних розмірів полів: ліве - 30 мм, праве - 10 мм, верхнє - 25 мм, нижнє - 25 мм. Обсяг доповіді не більше 6 - 7 сторінок. Заголовки структурних

елементів доповіді й пунктів основної частини варто розташовувати в середині рядка без крапки наприкінці й друкувати прописними буквами, не підкреслюючи. Сторінки доповіді варто нумерувати арабськими цифрами, проставляючи праворуч у верхнім полі без крапки наприкінці.

Номера сторінок на титульному аркуші не проставляють.

Структурними елементами доповіді є:

- 1) титульний аркуш;
- 2) зміст (із вказівкою номерів сторінок);
- 3) актуальність проблеми;
- 4) основна частина (варто ділити на пункти, які повинні містити закінчену інформацію);
- 5) висновки;
- 6) список літератури (5 - 7 використаних джерел)

Доповідь, де автор розкриває суть досліджуваної проблеми, призводить різні точки зору, а також власні погляди на неї. У роботі над доповіддю з'єднуються три якості дослідника: уміння провести дослідження, уміння піднести результати слухачам, уміння кваліфіковано відповісти на питання. Відмітною його рисою є науковий, академічний стиль, тобто зовсім особливий спосіб подачі текстового матеріалу, найбільш підходящий для написання навчальних і наукових праць. Даний стиль визначає наступні норми: часто вживаються слова іноземного походження, різні терміни; уживаються вступні конструкції типу «відповідно», «на наш погляд»; авторська позиція повинна бути як можна менш виражена, тобто не використовувати слова «я зробив, я вважаю».

Вимоги	Бали
Доповідь повністю відповідає вимогам, висвітлює тему, використані результати сучасних наукових досліджень, починаючи з 2019 року, доповідач висловив і обґрунтував свою власну позицію. Здобувач відповів на всі питання	10
Доповідь повністю відповідає вимогам, висвітлює тему, використані	8

результати сучасних наукових досліджень, починаючи з 2017 року, доповідач висловив і обґрунтував свою власну позицію. Здобувач не відповів на всі питання	
Доповідь не повністю відповідає вимогам, висвітлює тему, використані результати наукових досліджень до і після 2019 року. Здобувач не відповів на всі питання	6
Доповідь не повністю відповідає вимогам, висвітлює тему, використані результати наукових досліджень лише до 2019 року. Здобувач не відповів на питання	4
Здобувач не відповідає вимогам. Доповідь не висвітлює тему, використані результати наукових досліджень лише до 2019 року. Здобувач не відповів на питання	2
Здобувач не підготував доповідь	0

Титульна сторінка

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
 ДЕРЖАВНИЙ ЗАКЛАД
 «ПІВДЕННОУКРАЇНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ
 УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ К. Д. УШИНСЬКОГО»

ДОПОВІДЬ

НАЗВА

Виконала: здобувачка першого
 (бакалаврського) рівня вищої освіти
 денної/заочної форми навчання
 зі спеціальності : 013 Початкова освіта
 прізвище

Одеса - 2025

3. Індивідуальні навчально-дослідні завдання

Програма психологічного дослідження

№ з/п	Методики	Кількість годин
		денна
1	Шкільна тривожність (Філіпс)	
2	Акцентуації характеру (Леонгард)	
3	Фрайбурський питальник	
Усього годин:		10

Методики:

1. Методика «Шкільна тривожність» (Філіпс)

Мета. Вивчити рівень і характер тривожності, пов'язаної зі школою, у дітей молодшого шкільного віку.

Інструкція. Тест складається з 58 запитань, які можуть зачитуватися або пропонуватися письмово. На кожне запитання слід дати однозначну відповідь «Так» або «Ні». «Діти, зараз вам будуть запропоновані запитання про те, як ви себе почуваєте у школі. Старайтеся відповісти щиро і правдиво, тут немає правильних або неправильних, хороших або поганих відповідей. Над запитаннями довго не замислюйтесь. На аркуші для відповідей угорі напишіть своє ім'я, прізвище й клас. Відповідаючи на запитання, записуйте його номер і відповідь "+", якщо погоджуєтесь, й "—", якщо ні».

Текст опитувальника

1. Чи важко тобі встигати разом із класом?
2. Чи хвилюєшся ти, коли вчитель каже, що збирається перевірити, наскільки ти знаєш матеріал?
3. Чи важко тобі працювати в класі так, як цього хоче вчитель?
4. Чи сниться тобі інколи, що вчитель розлютився від того, що ти не знаєш уроку?
5. Чи траплялося, що хтось із твого класу бив або вдарив тебе?
6. Чи часто ти хочеш, щоб учитель не поспішав, пояснюючи новий матеріал, щоб ти зрозумів, про що він каже?
7. Чи сильно ти хвилюєшся при відповіді або виконанні завдання?
8. Чи буває так, що ти боїшся відповідати, оскільки остерігаєшся зробити помилку?
9. Чи тремтять у тебе коліна, коли тебе викликають відповідати?
10. Чи часто твої однокласники сміються з тебе, коли ви граєте у різні ігри?
11. Чи трапляється, що тобі ставлять нижчу оцінку, ніж ти очікував?
12. Чи хвилює тебе питання про те, чи не залишать тебе на другий рік?

13. Чи намагаєшся ти уникнути ігор, у яких робиться вибір, тому що тебе зазвичай не обирають?
14. Чи буває часом, що ти весь тремтиш, коли тебе викликають відповідати?
15. Чи часто у тебе виникає відчуття, що ніхто з твоїх однокласників не хоче робити того, що хочеш ти?
16. Чи сильно ти хвилюєшся перед тим, як почати виконувати завдання?
17. Чи важко тобі отримувати такі оцінки, яких очікують батьки?
18. Чи боїшся часом, що тобі стане зле у класі?
19. Чи будуть твої однокласники сміятися з тебе в разі, якщо ти зробиш помилку під час відповіді?
20. Чи схожий ти на однокласників?
21. Чи тривожишся ти після виконання завдання про те, наскільки добре ти з ним упорався?
22. Коли ти працюєш у класі, чи впевнений у тому, що все добре запам'ятаєш?
23. Чи сниться тобі іноді, що ти у школі й не можеш відповісти на запитання учителя?
24. Чи правда, що більшість дітей ставляться до тебе доброзичливо?
25. Чи працюєш ти старанніше, якщо знаєш, що результати твоєї роботи будуть порівнюватися у класі з результатами твоїх однокласників?
26. Чи часто ти мрієш про те, щоб менше хвилюватися, коли тебе викликають відповідати?
27. Чи боїшся ти іноді вступати у суперечку?
28. Чи не трапляється, що твоє серце починає сильно битися, коли учитель каже, що збирається перевірити твою готовність до уроку?
29. Коли ти отримуєш хороші оцінки, чи думає хтось із твоїх друзів, що ти хочеш вислужитися?
30. Чи добре ти себе відчуваєш із тими однокласниками, до яких інші діти ставляться з особливою повагою?
31. Чи буває, що деякі діти в класі говорять те, що тебе задіває?
32. Як ти гадаєш, чи втрачають прихильність класу ті учні, які не можуть упоратися з навчанням?
33. Чи схоже на те, що більшість твоїх однокласників не звертають на тебе уваги?
34. Чи часто ти боїшся виглядати безглуздо?
35. Чи задоволений ти тим, як до тебе ставляться вчителі?
36. Чи допомагає твоя мама в організації шкільних вечірок, як інші мами твоїх однокласників?
37. Чи хвилювало тебе колись те, що думають про тебе навколишні?
38. Чи сподіваєшся ти вчитися у майбутньому краще, ніж зараз?
39. Чи вважаєш ти, що одягаєшся до школи так само добре, як і твої однокласники?
40. Чи часто ти замислюєшся, відповідаючи на уроці, що про тебе в цей час думають інші?
41. Чи мають здібні учні якісь виняткові права, яких не мають інші учні в класі?
42. Чи дратує деяких твоїх однокласників, коли тобі вдається бути кращим за них?
43. Чи задоволений ти тим, як до тебе ставляться твої однокласники?
44. Чи добре ти відчуваєшся, коли залишаєшся наодинці з учителем?

45. Чи висміюють однокласники часом твою зовнішність та поведінку?
46. Чи гадаєш ти, що переймаєшся своїми шкільними справами більше, ніж твої однокласники?
47. Якщо ти не можеш відповісти, коли тебе запитують, чи відчуваєш ти, що от-от розплачешся?
48. Коли ввечері ти лежиш у ліжку, чи думаєш ти часом із тривогою про те, що буде завтра в школі?
49. Працюючи над складним завданням, чи відчуваєш ти інколи, що абсолютно забув речі, які добре знав раніше?
50. Чи тремтить трохи твоя рука, коли ти працюєш над завданням?
51. Чи відчуваєш ти, що починаєш нервувати, коли учитель каже, що збирається дати класу завдання?
52. Чи лякає тебе перевірка твоїх завдань у класі?
53. Коли вчитель говорить, що збирається дати класу завдання, чи боїшся ти, що не впораєшся з ним?
54. Чи снилося тобі часом, що твої однокласники можуть зробити те, чого не можеш ти?
55. Коли учитель пояснює матеріал, чи здається тобі, що твої однокласники розуміють його краще за тебе?
56. Чи тривожишся ти по дорозі до школи, що вчитель може дати класу перевірочну роботу?
57. Виконуючи завдання, чи відчуваєш ти, що робиш це погано?
58. Чи тремтить злегка твоя рука, коли вчитель просить виконати завдання на дошці перед усім класом?

Ключ до запитань: «+» - Так, «-» - Ні

1 - 11 + 21 - 31 - 41 + 51 - 2 - 12 - 22 + 32 - 42 - 52 - 3 - 13 - 23 - 33 - 43 + 53 - 4 - 14 - 24 + 34 - 44 + 54 - 5 - 15 - 25 + 35 + 45 - 55 - 6 - 16 - 26 - 36 + 46 - 56 - 7 - 17 - 27 - 37 - 47 - 57 - 8 - 18 - 28 - 38 + 48 - 58 - 9 - 19 - 29 - 39 + 49 - 10 - 20 + 30 + 40 - 50 -

Опрацювання та інтерпретування результатів.

Виокремлюють запитання, відповіді на які не збігаються із ключем тесту. Наприклад, на 58-ме запитання дитина відповіла «Так», тоді як у ключі цьому запитанню відповідає «-», тобто відповідь «Ні». Відповіді, що не збігаються з ключем, - це прояви тривожності.

Під час обробки підраховується: • загальна кількість розбіжностей по всьому тесту: понад 50 % - підвищена тривожність; понад 75 % - висока тривожність; • кількість збігів за кожним із 8 чинників тривожності, що виділені у тесті. Рівень тривожності визначається так само, як і в першому випадку.

Аналізується загальний внутрішній емоційний стан учня, який багато в чому визначається наявністю тих чи інших тривожних синдромів (факторів) та їх кількістю.

Номер запитання

1. Загальна тривожність у школі. 2, 4, 7, 12, 16, 21, 23,26, 28, 46, 47, 48, 49, 50,51,52,53,54,55,56,57,58 S = 22
2. Переживання соціального стресу. 5, 10, 15, 20, 24, 30, 33, 36, 39, 42, 44 S =11
3. Фрустрація потреби в досягненні успіху. 1,3,6, 11,17, 19,25,29,32,35,38,41, 43 S = 13
4. Страх самовираження. 27,31,34,37,40,45 S = 6
5. Страх ситуації перевірки знань. 2,7, 12, 16,21,26 S = 6
6. Страх невідповідності очікуванням оточення. 3,8, 13, 17,22 S = 5
7. Низька фізіологічна опірність стресові. 9, 14, 18,23,28 S = 5
8. Проблеми і страхи у стосунках з учителями. 2,6, 11,32,35,41,44,47 S = 8

Опрацювання результатів

1. Число розбіжностей знаків («+» - Так, «-» - Ні) за кожним із чинників (абсолютна розбіжність у відсотках: < 50 %; > 50 %; > 75 %).
2. Подання цих даних у вигляді індивідуальних діаграм.
3. Кількість розбіжностей за кожним виміром для всього класу; абсолютне значення - < 50 %; > 50 %; > 75 %.
4. Подання цих даних у вигляді діаграми.
5. Кількість учнів, які мають розбіжності за певним чинником > 50% і > 75 % (для всіх чинників).
6. Подання порівняльних результатів при повторних замірах.
7. Повна інформація про кожного з учнів (за результатами тесту).

Змістова характеристика кожного синдрому (чинника)

1. Загальна тривожність у школі - загальний емоційний стан дитини, пов'язаний з різними формами її включення в життя школи.
2. Переживання соціального стресу — емоційний стан дитини, на тлі якого розвиваються її соціальні контакти (передусім з однолітками).
3. Фрустрація потреби в досягненні успіху - несприятливий психічний фон, такий, що не дає змоги дитині розвинути власну потребу в успіху, досягненні високого результату тощо.
4. Страх самовираження - негативні емоційні переживання ситуацій, пов'язаних із потребою саморозкриття, подання себе іншим, демонстрації своїх можливостей.
5. Страх ситуації перевірки знань - негативне ставлення й переживання тривоги у ситуаціях перевірки (особливо публічної) знань, досягнень та можливостей.
6. Страх невідповідності очікуванням оточення - орієнтація на значущість інших в оцінюванні своїх результатів, учинків, думок, тривога з приводу оцінок, які дають навколишні, очікування негативного оцінювання.
7. Низька фізіологічна опірність стресові - особливості психофізіологічної організації, які знижують здатність дитини пристосовуватись до ситуацій стресового характеру, що підвищує ймовірність неадекватного, деструктивного реагування на тривожний чинник середовища.

8. Проблеми і страхи у стосунках з учителями ~ загальний негативний емоційний фон стосунків із дорослими у школі, що знижує успішність навчання дитини в школі.

2. Методика «Акцентуації характеру» (Леонгард, Смішек)

Методика призначена для діагностики типу акцентуації особистості. В основу опитувальника, розробленого Х. Смішеком, закладена концепція акцентуованої особистості К. Леонгарда. Згідно з цією концепцією індивідуальні якості особистості можуть бути розділені на дві групи: головну і додаткову. Стрижень особистості складають головні риси і вони визначають її індивідуальність, розвиток, адаптацію, психічне здоров'я.

Надмірна вираженість цих рис призводить до структурних психологічних змін, а в несприятливих соціальних умовах - до розладу структури особистості.

Акцентуацію якоїсь риси слід розглядати не як патологію, а як визначене відхилення від середньої норми, яскраво виражену своєрідність психічного складу. Осіб, у яких відмічається високий ступінь вираженості рис характеру або темпераменту, називають акцентуованими. Позитивне або негативне забарвлення акцентуованості значною мірою надають зовнішні фактори, життєві обставини, умови і т.д. "В акцентуованих особистостях - вказує К. Леонгард - потенційно закладені як можливості соціально позитивних досягнень, так і соціально негативний заряд. Деякі акцентуовані особистості виявляються в негативному світлі тому, що життєві обставини не сприяли їм, але можливо під впливом інших обставин вони стали б незвичайними людьми".

К. Леонгард виділяє десять головних типів акцентуацій, які переважно відповідають систематиці психопатій в пограничній психіатрії.

1. *Гіпертимний тип*. Особливістю цього типу є підвищений фон настрою в поєднанні з жагою діяльності, оптимізмом, завзятістю й високою активністю.

2. *Застрагаючий тип*. Особистості такого типу характерна надмірна стійкість афекту зі схильністю до формулювання параноїдальних та надцінних ідей.

3. *Емотивний тип*. Характеризується чутливістю й глибокими реакціями в галузі тонких емоцій. Цих людей хвилюють не грубі почуття, а те, що звичайно пов'язують з душею, з гуманністю, з чуйністю. Ці люди вразливі; такий тип подібний до афективно-екзальтованого, але на відміну від нього емоції розвиваються й проявляються менш бурхливо, не так стрімко. Патологічні прояви — реактивна депресія.

4. *Педантичний тип*. Високі оцінки вказують на ригідність, інертність психічних процесів, тривале переживання травмуючих подій, які триватимуть.

5. *Тривожно-боязливий тип*. Суттєвою особливістю вважається схильність до страхів, підвищена нерішучість й полохливість, настороженість.

6. *Циклотимічний тип*. Для таких людей характерна зміна гіпертимних та дистимних фаз.

7. *Демонстративний тип*. Високі оцінки за цією шкалою визначають підвищену здатність до витіснення, демонстративності поведінки, схильності до істерії.

8. *Неврівноважений тип*. Таким людям характерна підвищена імпульсивність, слабкий контроль над потягами й спонуканнями.

9. *Дистимічний тип.* Дистимічна особа в протилежність гіпертимній характеризується зниженим фоном настрою (в деяких випадках до субдепресії), песимізмом, фіксацією на негативних сторонах життя, загальмованістю.

10. *Афективно-екзальтований тип.* Особам цього типу характерний великий діапазон емоційних станів: легко виникає захоплення від радісних подій і повний відчай від сумних. Всі десять типів акцентуйованих особистостей К. Леонгард поділяє на дві групи за принципом акцентуації темпераменту або характеру.

До акцентуації рис характеру він відносить демонстративний, педантичний, застрягаючий, збуджений типи особистості. Інші типи акцентуацій відносяться К. Леонгардом до акцентуацій темпераменту (гіпертимний, дистимічний, тривожно-боязливий, циклотимічний, афективно-екзальтований та емотивний).

Текст опитувальника Леонгарда-Смішека.

Інструкція. Вам запропоновані ствердження відносно Вашого характеру. Якщо Ви згодні із ствердженням, поставте знак "+" (так), якщо ні - знак "—". Над відповідями довго не думайте, правильних і неправильних відповідей немає.

1. У Вас переважно веселий та безтурботний настрій?
2. Ви чутливі до образ?
3. Чи буває так, що у Вас на очі навертаються сльози в кіно, театрі, бесіді і т.д.?
4. Зробивши щось, Ви сумніваєтесь, чи все зроблено правильно, і не заспокоїтесь доти, доки не переконаєтесь ще раз в тому, що все зроблено правильно?
5. В дитинстві Ви були таким же сміливим, як всі Ваші однолітки?
6. Чи часто у Вас різко змінюється настрій: від стану безпричинної радості до огиди до життя, до себе?
7. Звичайно Ви в центрі уваги компанії?
8. Чи буває так, що Ви безпричинно знаходитесь в такому поганому настрої, що з Вами краще не розмовляти?
9. Ви серйозна людина?
10. Здатні Ви захоплюватись, милуватися чим-небудь?
11. Чи завзяті Ви?
12. Ви швидко забуваєте, якщо Вас хтось образив?
13. Чи м'якосердий Ви?
14. Коли Ви кидаєте лист в поштову скриньку, чи перевіряєте Ви й проводите рукою по отвору скриньки, що лист потрапив до неї?
15. Чи прагнете Ви завжди бути в рядах кращих працівників?
16. Чи бувало Вам страшно в дитинстві під час грози або в разі зустрічі з незнайомою собакою (а можливо таке почуття буває й тепер, у зрілому віці)?
17. Чи прагнете Ви в усьому і всюди підтримувати порядок?
18. Чи залежить Ваш настрій від зовнішніх обставин?
19. Чи люблять Вас Ваші знайомі?
20. Чи часто у Вас буває почуття внутрішнього неспокою, почуття можливої біди, неприємностей?
21. У Вас часто дещо пригнічений настрій?

22. Чи бували у Вас хоча б один раз істерика або нервовий зрив?
23. Чи важко Вам довго всидіти на одному місці?
24. Якщо з Вами несправедливо поступили, чи будете енергійно відстоювати свої інтереси?
25. Чи можете Ви зарізати курку або вівцю?
26. Чи дратує Вас, якщо вдома занавіска або скатертина висять нерівно, і Ви відразу намагаєтесь поправити їх?
27. У дитинстві Ви боялись залишатись одні вдома?
28. Часто у Вас бувають коливання настрою без причин?
29. Чи завжди Ви прагнули бути достатньо сильним працівником в своїй професії?
30. Чи швидко Ви починаєте сердитись чи гніватись?
31. Чи можете Ви бути абсолютно безтурботним, веселим?
32. Буває так, що почуття повного щастя буквально пронизує Вас?
33. Як Ви думаєте, вийшов би з Вас ведучий гумористичної вистави?
34. Ви звичайно викладаєте свою думку людям досить відверто й прямо без натяку?
35. Вам важко переносити вид крові? Чи не викликає це у Вас неприємних почуттів?
36. Чи любите Ви роботу з високою особистою відповідальністю?
37. Чи схильні Ви захистити людей, до яких виявляють несправедливість?
38. В темний підвал Вам важко й страшно спускатись?
39. Чи віддаєте Ви перевагу такій роботі, коли діяти потрібно швидко, а вимоги до якості виконання невисокі?
40. Чи товариський Ви?
41. В школі Ви охоче декламували вірші?
42. Чи втікали Ви в дитинстві з дому?
43. Чи здається Вам життя важким?
44. Буває так, що після конфлікту, образи Ви були до того вражені, що йти на роботу здавалось просто нестерпним?
45. Можна сказати, що в разі негараздів Ви не втрачаєте почуття гумору?
46. Зробили б Ви першим кроки до примирення, якщо Вас хто-небудь образив?
47. Ви дуже любите тварин?
48. Чи повертаєтесь Ви, щоб впевнитись, що залишили домівку чи робоче місце в такому стані, що там нічого не скоїться?
49. Чи переслідує Вас іноді неясна думка, що з Вами й Вашими близькими може скоїтись щось страшне?
50. Вважаєте Ви, що Ваш настрій дуже змінний?
51. Вам Важко доповідати (виступати) на сцені перед великою кількістю людей?
52. Ви можете вдарити того, хто Вас образив?
53. У Вас дуже велика потреба в спілкуванні з іншими людьми?
54. Ви належите до тих, хто при будь-яких розчаруваннях впадає у глибокий відчай?
55. Вам подобається робота, що потребує енергійної організаторської діяльності?

56. Чи наполегливо Ви добиватиметесь своєї мети, якщо на шляху до неї знадобиться долати безліч перешкод?

57. Чи може трагічний фільм зворушити Вас так, що на очах виступають сльози?

58. Часто Вам буває важко заснути через те, що проблеми минулого дня чи майбутнє весь час крутяться в думках?

59. В школі Ви іноді підказували своїм товаришам чи давали списати?

60. Чи потрібна Вам велика напруга волі, щоб пройти одному через кладовище?

61. Чи ретельно Ви слідкуєте за тим, щоб кожна річ у Вашій квартирі була тільки на одному й тому самому місці?

62. Чи буває так, що перед сном Ви в доброму настрої, а наступного дня встаєте в пригніченому на декілька годин стані?

63. Чи легко Ви звикаєте до нових ситуацій?

64. Чи бувають у Вас головні болі?

65. Ви часто смієтесь?

66. Чи можете Ви бути ввічливим навіть з тим, кого Ви явно не цінуєте, не любите, не поважаєте?

67. Ви рухлива людина?

68. Ви дуже переживаєте через несправедливість?

69. Ви настільки любите природу, що можете називати її другом?

70. Виходячи з дому або лягаючи спати, перевіряєте Ви, чи закрили газ, вимкнули світло, закрили двері?

71. Ви дуже боязливі?

72. Чи змінюється Ваш настрій під впливом алкоголю?

73. У вашій молодості Ви з задоволенням приймали участь у художній самодіяльності?

74. Ви розцінюєте життя дещо песимістично, без передчуття радощів?

75. Чи часто Вас тягне подорожувати?

76. Чи може Ваш настрій змінитись так різко, що Ваш стан радощів раптово стане похмурих та пригнічених?

77. Чи легко Вам вдається підняти настрій друзям?

78. Чи довго Ви переживаєте образу?

79. Чи довгий час Ви переживаєте горе інших людей?

80. Чи часто, будучи школярем, Ви переписували сторінку в зошиті, якщо випадково ставили в ній пляму?

81. Чи ставитеся Ви до людей скоріше з недовірою й обережністю, ніж з добротою?

82. Чи часто Ви бачите жахливі сни?

83. Чи буває так, що Ви остерігаєтесь того, що кинетесь під поїзд або, коли стоїте біля вікна багатоповерхового будинку, раптово випадете?

84. У веселій компанії Ви звичайно веселі?

85. Здатні Ви відволікатись від важких проблем, які потребують рішень?

86. Ви стаєте менш стриманим і відчуваєте себе вільніше коли приймаєте алкоголь?

87. В бесіді Ви скупі на слова?

88. Якщо Вам необхідно було б грати на сцені, Ви змогли б так увійти в роль, щоб забути про те, що це тільки гра?

Ключ до методики Леонгарда-Смішека

Коли підраховуємо бали за кожною шкалою опитувальника, для стандартизації результатів значення кожної шкали множаться на визначене число. Це вказано в "ключі" до методики. Акцентуйовані особи не є патологічними. Вони характеризуються проявом та виділенням яскравих рис характеру.

1. *Гіпертимні x 3* (помножити значення шкали на 3):

(+) 1, 11, 23, 33, 45, 55, 67, 77;

(-) немає.

2. *Застрагаючі x 2*:

(+) 2, 15, 24, 34, 37, 56, 68, 78, 81;

(-) 12, 46, 59.

3. *Емотивні x 3*:

(+) 3, 13, 35, 47, 57, 69, 79;

(-) 25.

4. *Педантичні x 2*:

(+) 4, 14, 17, 26, 39, 48, 58, 61, 70, 63, 80;

(-) 36.

5. *Тривожні x 3*:

(+) 16, 27, 38, 49, 60, 71, 82;

(-) 5.

6. *Циклотимічні x 3*:

(+) 6, 18, 28, 40, 50, 62, 72, 84;

(-) немає.

7. *Демонстративні x 2*:

(+) 7, 19, 22, 29, 41, 63, 66, 73, 85, 88;

(-) 51.

8. *Неврівноважені*:

(+) 8, 20, 30, 42, 52, 64, 74, 86;

(-) немає.

9. *Дистимічні x 3*:

(+) 9, 21, 43, 75, 87;

(-) немає.

10. *Екзальтовані x 6*:

(+) 10, 32, 54, 76;

(-) немає.

3. Методика «Фрайбурський питальник» (FPI)

Фрайбургський особистісний опитувальник (англ. Freiburg Personality Inventory - FPI) почав розроблятися в 1963 р групою дослідників, куди входили І. Фаренберг,

Х. Зарг, Р. Г. Гампель. Перша версія FPI була видана в 1970 р (друга і третя - в 1973 і 1978 рр.). У Західній Європі цей тест використовується найбільш часто.

FPI - багатофакторний особистісний тест, придатний для діагностики деяких важливих властивостей особистості. Він годиться для нормальної популяції з метою аналізу властивостей особистості, в клінічній практиці використовується для індивідуальної діагностики. Це надійний засіб для практичних і науково - дослідних цілей.

FPI побудований не на окремій теорії особистості, а на англосаксонських психологічних поглядах, що склалися в результаті практики застосування особистісних опитувальників (таких як 16PF, MMPI, EPI). В остаточному вигляді він сформульований заново і його можна вважати оригінальною методикою. Опитувальник економічний і надає відносно багато кількісної інформації про важливі особистісних факторах. Основні характеристики FPI наступні:

- опитувальник призначений для широкого кола досліджуваних;
- не підходить для малоінтелектуальних випробовуваних (що знаходяться в межах нижнього квантиля);
- є паралельні форми, що необхідно для методів такого типу;
- існує скорочений варіант;
- є компромісом між аналізом гомогенності завдань і факторний аналіз;
- можливо індивідуальне та групове пред'явлення тесту;
- час для виконання залежить від форми опитувальника і становить від 20 до 50 хвилин;
- оцінка проводиться за допомогою шаблонів; отриманий первинний індивідуальний результат перекладається на похідний показник;
- на оціночному бланку можна наочно зобразити представництво окремих факторів.

Для дослідження необхідні опитувальник з інструкцією і бланк для відповідей.

Структура FPI відповідає традиційним особистісним опросникам. У ньому містяться питання, висловлювання, що стосуються способів поведінки, станів, орієнтації, навичок і фізичних труднощів, на які випробовуваний може відповісти "згоден" або "не згоден". Опитувальник можна використовувати в чотирьох версіях:

1. Форма *G* (загальна). Містить 212 питань, займає найбільше часу, але її перевагою є те, що на один фактор направлено більше питань. Дана форма використовується в умовах необмеженого часу і при достатньому інтересі з боку випробовуваного, що виключає вибір випадкових відповідей.

2-3. Форми *A* та *B* (альтернативні), кожна містить по 114 питань, висловлювань і годиться для повторного тестування і групового пред'явлення тесту.

4. Форма *Do* (скорочена). Складається з 76 питань. Її стислість є її основною перевагою.

Всі версії взаємно високо корелюють і тим самим підтверджують обґрунтованість їх самостійності.

Багатофакторний ОСОБИСТІСНИЙ ОПРОСНИК FPI (МОДИФІКОВАНА ФОРМА В)

Опитувальник містить 12 шкал. Загальна кількість питань - 114. Один (перший) питання ні в одну з шкал не входить, так як має перевірочний характер. Шкали I-IX є основними, або базовими, а шкали X-XII - похідними, інтегруючими. Похідні шкали складені з питань основних шкал і позначаються іноді не цифрами, а буквами: *E*, *N* і *M* відповідно.

Шкала I (невротичність) характеризує рівень невротизації особистості. Високі оцінки по цій шкалі відповідають вираженому невротичному синдрому астеничного типу із значними психосоматичними порушеннями. Використовуючи психологічну термінологію, такий тип можна характеризувати як нервовий, болючий, який не вміє вийти з положення, що приділяє увагу власним почуттям. Для осіб з низькими оцінками за фактором "невротичність" характерні спокій, невимушеність, емоційна зрілість, об'єктивність в оцінці себе та інших людей, сталість в планах і уподобаннях.

Шкала II (спонтанна агресивність) дозволяє виявити і оцінити психопатизація інтротенсивного типу. Високі оцінки по цій шкалі свідчать про підвищений рівень психопатизації, що створює передумови для імпульсивної поведінки. Такий тип характеризується як агресивний, імпульсивний, безпосередній, незлагодна. Низькі оцінки за шкалою свідчать про підвищену ідентифікації з соціальними вимогами, конформності, поступливості, стриманості, обережності поведінки, навіть про звуження кола інтересів і ослабленні потягів.

Шкала III (депресивність) дає можливість діагностувати ознаки, характерні для психопатологічного депресивного синдрому. Високі оцінки по цій шкалі відповідають наявності зазначених ознак в емоційному стані, поведінці, у відносинах до себе і соціальному середовищі. Подібний тип можна описати як засмучений, боязкий, невпевнений, сумний, з властивими йому внутрішніми стражданнями. Низькі оцінки за даною шкалою відображають природну життєрадісність, енергійність і підприємливість.

Шкала IV (дратівливість, збудливість) дозволяє судити про емоційної стійкості. Високі оцінки по цій шкалі свідчать про нестійкому емоційному стані зі схильністю до афективного реагування. Подібний тип характеризується як нетерпимий, імпульсивний, збудливий, напружений, безпосередній, делікатне. Для осіб з низькими значеннями фактора "дратівливість" характерні такі риси, як почуття відповідальності, сумлінність, стійкість моральних принципів.

Шкала V (товариськість) характеризує як потенційні можливості, так і реальні прояви соціальної активності. Високі оцінки по цій шкалі дозволяють говорити про наявність вираженої потреби в спілкуванні і постійної готовності до задоволення цієї потреби. Подібний тип характеризується як балакучий, дружній, товариський, рухливий, підприємливий. Для осіб з низькими значеннями даного чинника типові такі риси, як уплощеність, млявість афекту, відсутність живих, тріпотливих емоцій, холодність, формальність міжособистісних відносин.

Шкала VI (врівноваженість) відображає стійкість до стресу. Високі оцінки по цій шкалі свідчать про гарну захищеності до впливу стрес - факторів звичайних життєвих ситуацій, що базується на впевненості в собі, оптимістичність та

активності. Такий тип добре налаштований, стійкий, завзятий, спокійний, довірливий, діяльний. Низькі оцінки по фактору "врівноваженість" вказують на стан дезадаптації, тривожність, втрату контролю над потягами, виражену дезорганізацію поведінки.

Шкала VII (реактивна агресивність) має на меті виявити наявність ознак психопатизації екстратенсивного типу. Високі оцінки по цій шкалі свідчать про високий рівень психопатизації, що характеризується агресивним ставленням до соціального оточення і вираженим прагненням до домінування.

Такий тип можна описати як реактивно агресивний, котрий обстоює свою думку, егоцентричний, авторитарний, недовірливий, доміантний. Низькі оцінки за шкалою "спонтанна агресивність" свідчать про підвищену ідентифікації з соціальними нормами, конформності, поступливості, скромності, залежності і, можливо, вузькості кола інтересів.

Шкала VIII (сором'язливість) відображає схильність до стресового реагування на звичайні життєві ситуації, що протікає по пасивно - оборонного типу. Високі оцінки за шкалою відображають наявність тривожності, скутості, невпевненості, наслідком чого є труднощі в соціальних контактах. Для даного типу характерні стриманість, знижена здатність до контактів, невпевненість, розгубленість, сором'язливість, схвильованість. Навпаки, особи, які мають низькі оцінки за фактором "сором'язливість", сміливі, рішучі, схильні до ризику, не втрачаються при зіткненні з незнайомими речами і обставинами.

Шкала IX (відкритість) дозволяє характеризувати ставлення до соціального оточення і рівень самокритичності. Високі оцінки свідчать про прагнення до довірливо - відвертого взаємодії з оточуючими людьми при високому рівні самокритичності. Даний тип характеризується як самокритичний, відкритий, здатний визнавати власні недоліки і помилки.

Оцінки за цією шкалою можуть в тій чи іншій мірі сприяти аналізу щирості відповідей обстежуваного при роботі з опитувальником, що відповідає шкалами брехні інших тестів.

Шкала X (E) (екстраверсія - інтроверсія). Високі оцінки по цій шкалі характерні для осіб з вираженою екстравертірованністю., Активних, амбітних, які прагнуть до лідерства, що не випробовують труднощів у спілкуванні, встановленні контактів, охоче беруть на себе чільні ролі у взаєминах з оточуючими. Низькі оцінки за даною шкалою свідчать про виражену інтровертірованности: труднощі в контактах, замкнутість, нетовариськість, прагнення до видів діяльності, не пов'язаних з широким спілкуванням.

Даний фактор пов'язаний з п'ятьма шкалами тесту, перш за все зі шкалою V (товариськість) і шкалою II (спонтанна агресивність).

Шкала XI (N) (емоційна лабільність). Високі оцінки вказують на нестійкість емоційного стану, що виявляється в частих коливаннях настрою, підвищеній збудливості, дратівливості, недостатній саморегуляції. Низькі оцінки можуть характеризувати не тільки високу стабільність емоційного стану як такого, але і хороше вміння володіти собою. В цілому фактор "емоційна лабільність - стабільність" характеризує емоційну стійкість або, навпаки, нестійкість, коливання настроїв, збудливість, напруженість, депресивність, смуток або оптимізм і ін.

Даний фактор пов'язаний з чотирма шкалами, головним чином зі шкалою III (депресивність) і шкалою IV (збудливість).

Шкала XII (М) (маскулінність - фемінність). Високі оцінки по цій шкалі свідчать про протікання психічної діяльності переважно за чоловічим типом, низькі - за жіночим. Фактор "мужність - жіночність" характеризує активність, рівень асертивності, зарозумілість, винахідливість. Він пов'язаний з сімома шкалами, головним чином зі шкалою I (невротичність) і шкалою VIII (щирість).

Конструкція методу відрізняється обдуманістю і поетапної перевіркою психометричних показників. Висока вероятністьогранічення варіантів (за винятком трьох завдань). Дані, що стосуються гомогенності завдань і стабільності тесту в часі, є позитивними (найменш стабільна шкала IX). Відзначається високий ступінь кореляції між формами А і В. Позитивні результати показало порівняння тесту з іншими особистісними методами (опитувальником Айзенка, МРІ, опитувальником Кеттелла 16PF і ін.).

Дослідження може проводитися індивідуально або з групою піддослідних. В останньому випадку необхідно, щоб кожен з них мав не тільки персональний бланк для відповідей, а й окремий опитувальник з інструкцією. Розміщуватися випробувані повинні так, щоб уникнути негативного впливу на одне одному в процесі роботи. Психолог коротко викладає мету дослідження і правила роботи з опитувальником, при цьому важливо досягти позитивного, зацікавленого ставлення випробовуваних до виконання завдання. Дослідник звертає їхню увагу на неприпустимість взаємних консультацій по відповідях у процесі роботи і будь-яких обговорень між собою. Після роз'яснень психолог пропонує уважно вивчити інструкцію, відповідає на питання, якщо вони виникли, і пропонує перейти до самостійної роботи з опитувальником.

ОБРОБКА РЕЗУЛЬТАТІВ

Перша процедура передбачає отримання первинних, або сирих, оцінок. Для її здійснення необхідно підготувати матричні форми ключів кожної шкали на основі загального ключа опитувальника. Для цього в бланках чистих відповідних листів, ідентичних тим, якими користувалися випробовувані, вирізаються "вікна" в клітинах, відповідних номеру питання і варіанту відповіді. Отримані таким чином шаблони по черзі відповідно до порядковим номером шкали накладаються на заповнений випробуванням у відповідь лист. Далі підраховується кількість відміток (хрестиків), які співпали з "вікнами" шаблону. Отримані значення заносяться в стовпець первинних оцінок протоколу дослідження.

Переклад первинних оцінок в стандартні оцінки дев'ятибальною шкали

первинна оцінка	Стандартна оцінка за шкалами											
	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII

0	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
1	1	1	3	3	1	1	3	3	1	1	2	1
2	4	3	4	4	1	2	4	5	1	1	3	1
3	4	4	4	5	1	3	5	6	2	2	4	1
4	5	5	5	6	2	4	6	6	3	3	4	1
5	5	5	6	7	2	5	7	7	3	4	5	2
6	6	7	6	7	3	6	8	7	4	4	6	3
7	7	8	7	8	4	8	9	9	5	6	7	5
8	7	8	7	8	4	8	9	9	5	6	7	5
9	8	8	8	9	5	9	9	9	6	7	8	6
10	8	9	8	9	5	9	9	9	8	8	8	8
11	8	9	8	9	6	-	-	-	8	9	8	8
12	8	9	9	-	7	-	-	-	9	9	9	9
13	9	9	9	-	8	-	-	-	9	-	9	9
14	9	-	9	-	9	-	-	-	-	-	9	9
15	9											9
16	9											
17	9											

Інтерпретація отриманих результатів, психологічний висновок і рекомендації повинні бути дані на основі розуміння суті питань в кожній шкалі, глибинних зв'язків досліджуваних факторів між собою і з іншими психологічними і психофізіологічними характеристиками, їх ролі в поведінці і діяльності людини.

Інструкція для випробуваного

На наступних сторінках є ряд тверджень, кожне з яких має на увазі що відноситься до вас запитання про те, відповідає чи не відповідає дане твердження

яким - то особливостям вашої поведінки, окремих вчинків, ставлення до людей, поглядам на життя і т.п. Якщо ви вважаєте, що таке відповідність має місце, то дайте відповідь "так", в іншому випадку - відповідь "ні". Свою відповідь зафіксуйте в наявному у вас відповідному листі, поставивши хрестик у клітинку, що відповідає номеру затвердження в опитувальнику і виду вашої відповіді. Відповіді потрібно дати на всі питання. Успішність дослідження багато в чому залежить від того, наскільки уважно виконується завдання. Ні в якому разі не слід прагнути своїми відповідями справити на кого - то краще враження, оскільки жоден відповідь не оцінюється як "хороший" або "поганий". Ви не повинні довго роздумувати над кожним питанням. Навпаки, намагайтеся якомога швидше вирішити, який з двох відповідей, нехай дуже відносно, але все - таки здається вам ближче до істини. Вас не повинно бентежити, якщо деякі з питань здадуться вам занадто особистими, оскільки дослідження не передбачає аналізу кожного питання і відповіді, а спирається лише на кількість відповідей одного і іншого виду. Крім того, ви повинні знати, що результати індивідуально - психологічних досліджень, як і медичних досліджень, не підлягають широкому обговоренню. Успішною вам роботи!

ТЕСТОВИЙ МАТЕРІАЛ

1. Я уважно прочитав інструкцію і готовий відверто відповісти на всі питання анкети.
2. Вечорами я віддаю перевагу розважатися у веселій компанії (гості, дискотека, кафе і т.п.).
3. Моєму бажанням познайомитися з ким - небудь завжди заважає те, що мені важко знайти підходящу тему для розмови.
4. У мене часто болить голова.
5. Іноді я відчуваю стук у скронях і пульсацію в області шиї.
6. Я швидко втрачаю самовладання, але так само швидко беру себе в руки.
7. Буває, що я сміюся над непристойним анекдотом.
8. Я уникаю про що - небудь розпитувати і віддаю перевагу дізнаватися те, що мені потрібно, іншим шляхом.
9. Я вважаю за краще не входити в кімнату, якщо не впевнений, що моя поява пройде непоміченим.
10. Я можу так розлютитися, що готовий розбити все, що потрапить під руку.
11. Я відчуваю себе ніяково, якщо оточуючі чому - то починають звертати на мене увагу.
12. Я іноді відчуваю, що серце починає працювати з перебоями або починає битися так, що, здається, готове вискочити з грудей.
13. Не думаю, що можна було б пробачити образу.
14. Я не вважаю, що на зло треба відповідати злом, і завжди дотримуюся цього.
15. Якщо я сидів, а потім різко встав, то у мене темніє в очах і паморочиться голова.
16. Я майже щодня думаю про те, наскільки краще було б життя, якби мене не переслідували невдачі.
17. У своїх вчинках я ніколи не виходжу з того, що людям можна повністю довіряти.

18. Я можу вдатися до фізичної сили, якщо потрібно відстояти свої інтереси.
19. Я легко можу розвеселити саму нудну компанію.
20. Я легко ніяковію.
21. Мене анітрохи не ображає, якщо робляться зауваження щодо моєї роботи або мене особисто.
22. Нерідко я відчуваю, як у мене німіють або холонуть руки і ноги.
23. Я буваю незграбним в спілкуванні з іншими людьми.
24. Іноді без видимої причини я відчуваю себе пригніченим, нещасним.
25. Іноді у мене немає ніякого бажання чим - або зайнятися.
26. Часом я відчуваю, що мені не вистачає повітря, начебто я виконував дуже важку роботу.
27. Мені здається, що в своєму житті я дуже багато робив правильно.
28. Мені здається, що інші нерідко сміються наді мною.
29. Я люблю такі завдання, коли можна діяти без довгих роздумів.
30. Я вважаю, що у мене достатньо підстав бути не дуже - то задоволеним своєю долею.
31. Часто у мене немає апетиту.
32. У дитинстві я радів, якщо батьки або вчителі карали інших дітей.
33. Зазвичай я рішучий і дію швидко.
34. Я не завжди говорю правду.
35. Я з цікавістю спостерігаю, коли хтось - то намагається виплутатися з неприємної історії.
36. Я вважаю, що всі засоби хороші, якщо треба настояти на своєму.
37. Те, що пройшло, мене мало хвилює.
38. Я не можу уявити нічого такого, що варто було б доводити кулаками.
39. Я не уникаю зустрічей з людьми, які, як мені здається, шукають сварки зі мною.
40. Іноді мені здається, що я взагалі ні на що не придатний.
41. Мені здається, що я постійно перебуваю в якому - то напрузі, і мені важко розслабитися.
42. Нерідко у мене виникають болі "під ложечкою" і різні неприємні відчуття в животі.
43. Якщо скривдять мого друга, я намагаюся помститися кривдникові.
44. Бувало, я запізнювався до призначеного часу.
45. У моєму житті було так, що я чому - то дозволив собі бити тварину.
46. При зустрічі зі старим знайомим я від радості готовий кинутися йому на шию.
47. Коли я чого - то боюся, у мене пересихає в роті, тремтять руки і ноги.
48. Частенько у мене буває такий настрій, що я з задоволенням би нічого не бачив і не чув.
49. Коли я лягаю спати, то зазвичай засинаю вже через кілька хвилин.
50. Мені подобається, як то кажуть, ткнути носом інших у їх помилки.
51. Іноді я можу похвалитися.
52. Я беру активну участь в організації громадських заходів.
53. Нерідко буває так, що мені доводиться дивитися в іншу сторону, щоб уникнути небажаної зустрічі.
54. У своє виправдання я іноді дещо - що вигадував.

55. Я майже завжди рухливий і активний.
56. Я нерідко сумніваюся, чи дійсно цікаво моїм співрозмовникам те, що я говорю.
57. Іноді я раптом відчуваю, що весь покриваюся потім.
58. Якщо я сильно розлючуся на кого - то, то можу його і вдарити.
59. Мене мало хвилює, що хтось - то погано до мене ставиться.
60. Зазвичай мені важко заперечувати моїм знайомим.
61. Я хвилююся і переживаю навіть при думці про можливу невдачу.
62. Я люблю не всіх своїх знайомих.
63. У мене бувають думки, яких слід було б соромитися.
64. Не знаю чому, але іноді у мене з'являється бажання зіпсувати те, чим все захоплюються.
65. Я віддаю перевагу змусити будь-якої людини зробити те, що мені потрібно, ніж просити його про це.
66. Я нерідко неспокійно рухаю рукою або ногою.
67. Я віддаю перевагу провести вільний вечір, займаючись улюбленою справою, а не розважаючись у веселій компанії.
68. У компанії я веду себе не так, як вдома.
69. Іноді, не подумавши, я скажу таке, про що краще б помовчати.
70. Я боюся стати центром уваги навіть у знайомій компанії.
71. Хороших знайомих у мене дуже небагато.
72. Іноді бувають такі періоди, коли яскраве світло, яскраві фарби, сильний шум викликають у мене болісно неприємні відчуття, хоча я бачу, що на інших людей це так не діє.
73. У компанії у мене нерідко виникає бажання кого - небудь образити чи роздратувати.
74. Іноді я думаю, що краще було б не народитися на світ, як тільки уявлю собі, скільки всяких неприємностей, можливо, доведеться випробувати в житті.
75. Якщо хто - то мене серйозно образить, то отримає своє сповна.
76. Я не соромлюся у виразах, якщо мене виведуть з себе.
77. Мені подобається так поставити запитання чи так відповісти, щоб співрозмовник розгубився.
78. Бувало, я відкладав те, що було потрібно зробити негайно.
79. Я не люблю розповідати анекдоти чи кумедні історії.
80. Повсякденні труднощі і турботи часто виводять мене з рівноваги.
81. Я не знаю, куди подітися при зустрічі з людиною, яка була в компанії, де я вів себе ніяково.
82. На жаль, я ставлюся до людей, які бурхливо реагують навіть на життєві дрібниці.
83. Я ніяковію при виступі перед великою аудиторією.
84. У мене досить часто змінюється настрій.
85. Я втомлююся швидше, ніж більшість оточуючих мене людей.
86. Якщо я ніж - то сильно схвилюваний або роздратований, то відчуваю це як би всім тілом.
87. Мені докучають неприємні думки, які настирливо лізуть в голову.
88. На жаль, мене не розуміють ні в родині, ні в колі моїх знайомих.

89. Якщо сьогодні я посплю менше звичайного, то завтра не буду почувати себе відпочилим.
90. Я намагаюся вести себе так, щоб оточуючі побоювалися викликати моє незадоволення.
91. Я впевнений у своєму майбутньому.
92. Іноді я опинявся причиною поганого настрою кого - небудь з оточуючих.
93. Я не проти посміятися над іншими.
94. Я належу до людей, які "за словом в кишеню не лізуть".
95. Я належу до людей, які до всього ставляться досить легко.
96. Підлітком я виявляв інтерес до заборонених тем.
97. Іноді я навіщо - то завдавав біль коханим людям.
98. У мене досить часті конфлікти з оточуючими з - за їх упертості.
99. Я часто відчуваю докори совісті в зв'язку зі своїми вчинками.
100. Я нерідко буваю розсіяним.
101. Я не пам'ятаю, щоб мене особливо засмутили невдачі людини, якого я терпіти не можу.
102. Часто я занадто швидко починаю гніватися на інших.
103. Іноді несподівано для себе я починаю впевнено говорити про такі речі, в яких насправді мало що тямлю.
104. Часто у мене такий настрій, що я готовий вибухнути з будь-якого приводу.
105. Я нерідко відчуваю себе млявим і втомленим.
106. Я люблю розмовляти з людьми і завжди готовий поговорити і зі знайомими, і з незнайомими.
107. На жаль, я часто дуже поспішно оцінюю інших людей.
108. Вранці я зазвичай встаю в хорошому настрої і нерідко починаю насвистувати або наспівувати.
109. Я не відчуваю себе впевненим у вирішенні важливих питань навіть після тривалих роздумів.
110. Виходить так, що в суперечці я чомусь - то намагаюся говорити голосніше свого опонента.
111. Розчарування не викликають у мене як - небудь сильних і тривалих переживань.
112. Буває, що я раптом починаю кусати губи або гризти нігті.
113. Найбільш щасливим я відчуваю себе тоді, коли буваю один.
114. Іноді мене долає така нудьга, що хочеться, щоб все пересварилося один з одним.

КЛЮЧ

шкала		кількість питань	Відповіді (за номерами питань)	
номер	Назва		Так	немає

I	невротичність	17	4, 5, 12, 15, 22, 26, 31, 41, 42, 57, 66, 72, 85, 86, 89, 105	49
II	спонтанна агресивність	13	32, 35, 45, 50, 64, 73, 77, 93, 97, 98, 103, 112, 114	99
III	депресивність	14	16, 24, 27, 28, 30, 40, 48, 56, 61, 74, 84, 87, 88, 100	-
IV	дратівливість	II	6, 10, 58, 69, 76, 80, 82, 102, 104, 107, 110	-
V	товариськість	15	2, 19, 46, 52, 55, 94, 106	3, 8, 23, 53, 67, 71, 79, 113
VI	врівноваженість	10	14, 21, 29, 37, 38, 59, 91, 95, 108, 111	-
VII	реактивна агресивність	10	13, 17, 18, 36, 39, 43, 65, 75, 90, 98	-
VIII	сором'язливість	10	9, 11, 20, 47, 60, 70, 81, 83, 109	33
IX	Відкритість	13	7, 25, 34, 44, 51, 54, 62, 63, 68, 78, 92, 96, 101	-
X	Екстраверсія інтроверсія	- 12	2, 29, 46, 51, 55, 76, 93, 95, 106, 110	20, 87
XI	емоційна лабільність	14	24, 25, 40, 48, 80, 83, 84, 5, 87, 88, 102, 112, 113	59
XII	Маскулінність фемінність	- 15	18, 29, 33, 50, 52, 58, 59, 65, 91, 104	16, 20, 31, 47, 84

4 . Самостійна робота

№ з/п	Назва теми	Кількість годин денна	контроль
1	Предмет та завдання психології особистості	7	Індивідуальна, групова співбесіда усне опитування, перевірка практичних завдань, залік
2	Концепції особистості фрейдизму і неофрейдизму	7	
3	Теорії особистості неофрейдизму	7	
4	Диспозиційний напрям у психології особистості	7	
5	Індивідуально-психологічні властивості особистості	7	
6	Соціально зумовлені характеристики особистості	7	
7	Характеристика емоцій особистості	7	
8	Психологічна характеристика здібностей	7	
9	Характеристика психічних станів	7	
10	Психічне здоров'я особистості	7	
Усього годин:		70	

РОЗДІЛ IV. КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ ЗА ВСІМА ВИДАМИ КОНТРОЛЮ

Вид роботи	бали	Критерії
Практичні завдання	0-1	Здобувач відтворює незначну частину навчального матеріалу, має поверхові уявлення про предмет вивчення, неаргументовано висловлює думку. Використовує необхідні інформаційно-методичні матеріали, виконує практичне завдання за умови сторонньої допомоги.
	2	Здобувач частково відтворює навчальний матеріал, водночас не висловлює власних міркувань, не може без сторонньої допомоги запропонувати приклади застосування здобутих знань при вирішенні практичного завдання. Використовує необхідні інформаційно-методичні матеріали, виконує практичне завдання, але допускається окремих помилок і неточностей.
	3	Знання здобувача є достатньо повними, він самостійно застосовує відповідний навчальний матеріал, виконуючи практичне завдання; аналізує, робить висновки. Відповідь повна, логічна, обґрунтована, але допускається неточностей. Здобувач самостійно використовує необхідні інформаційно-методичні матеріали виконуючи практичне завдання. Виконане завдання у цілому відповідає вимогам, хоча має незначні огріхи.

	4	Здобувач володіє міцними знаннями, оперує ними при виконанні практичного завдання. Самостійно використовує необхідні інформаційно-методичні матеріали виконуючи практичне завдання. Не припускається помилок при його виконанні. Здобувач виступає експертом практичного завдання, що виконали однокурсники.
Самостійна робота		Здобувач самостійно і логічно відтворює фактичний і теоретичний матеріал та наводить приклади; володіє навчальним матеріалом і використовує набуті знання, уміння у стандартних ситуаціях; самостійно виконує практичні завдання відповідно до методичних рекомендацій; практичні завдання мають окремі помилки; користується необхідними навчально-методичними матеріалами.
	3-4	Здобувач володіє глибокими знаннями, демонструє відповідні компетентності, використовує їх у нестандартних ситуаціях, самостійно працює з інформацію у відповідності до поставлених завдань; систематизує та узагальнює навчальний матеріал; самостійно користується додатковими джерелами інформації; без похибок виконує та аналізує практичні завдання.
Контрольна робота	0-1	Здобувач не менше ніж на 50% завдань надав правильну відповідь – початковий рівень знання
	2-4	Здобувач на 51% - 70% завдань надав правильну відповідь
	5-7	Здобувач на 51% - 70% завдань надав правильну відповідь
	8-10	Здобувач на 91% - 100% завдань надав правильну

		відповідь
Індивідуальне навчально-дослідне завдання: Програма психологічного дослідження	0 балів	Завдання не виконано.
	1 - 2 бала	Здобувачем виконано тільки дві методики
	3 - 4 балів	Здобувач виконав всі методики, але не має психологічних рекомендацій
	5 – 6 балів	Здобувач виконав всі методики, але психологічні рекомендації подано не вірно
	7 – 10 балів	Здобувач виконав всі методики та надав психологічні рекомендації

Критерії оцінювання підсумкового контролю (залік)

Для навчальної дисципліни «Психологія особистості» за навчальним планом передбачено підсумковий контроль у формі заліку. Кількість балів, необхідних для заліку (не менше 60), здобувач отримує під час участі у практичних заняттях, виконання всіх видів самостійної роботи.

Критерії оцінювання за всіма видами контролю

Сума балів	Критерії оцінки
Зараховано (90– 100 А)	Здобувач вищої освіти має ґрунтовні знання про теоретичні основи розвитку особистості. Усні відповіді повні, логічні й обґрунтовані. На високому рівні вміє використовувати сучасні методи дослідження, а також застосовувати набуті знання у професійній діяльності. Здатний до особистісного та професійного самовдосконалення, навчання та саморозвитку; оволодівати сучасними знаннями. Виявляє творчий підхід у виконанні індивідуальних та колективних завдань під час самостійної роботи.
Зараховано (82-89 В)	Здобувач вищої освіти має достатні знання про теоретичні основи розвитку особистості. Усні відповіді повні, логічні, але не завжди

	обґрунтовані. Знає сучасні методи дослідження особистості, однак не може застосовувати набуті знання у практичних ситуаціях. Здатний до особистісного та професійного самовдосконалення, навчання та саморозвитку; оволодівати сучасними знаннями. Виявляє творчий підхід у виконанні індивідуальних та колективних завдань під час самостійної роботи.
Зараховано (74-81 C)	Здобувач вищої освіти має знання про теоретичні основи розвитку особистості. У визначенні понять припускає помилки. Усні відповіді повні, логічні, однак не завжди обґрунтовані. На середньому рівні володіє сучасними методами дослідження особистості. Здатний до особистісного та професійного самовдосконалення, навчання та саморозвитку; оволодівати сучасними знаннями. Виявляє творчий підхід у виконанні індивідуальних та колективних завдань під час самостійної роботи.
Зараховано (64-73 D)	Здобувач вищої освіти має недостатні знання про теоретичні основи розвитку особистості. Припускає помилки у визначенні основних понять. Усні відповіді не повні, здобувач вищої освіти ускладнюється в їх обґрунтуванні. На задовільному рівні може використовувати сучасні методи дослідження особистості. Не здатний до особистісного та професійного самовдосконалення, навчання та саморозвитку. Не завжди виявляє творчий підхід у виконанні індивідуальних та колективних завдань під час самостійної роботи.
Зараховано (60-63 E)	Здобувач вищої освіти на репродуктивному рівні має знання про теоретичні основи розвитку особистості. Припускає суттєві помилки у визначенні основних понять. Усні відповіді не повні та не обґрунтовані. На низькому рівні володіє сучасними методами дослідження особистості. Не може застосовувати набуті знання у професійній діяльності. Не здатний до особистісного та професійного самовдосконалення, навчання та саморозвитку. Пасивний при виконанні індивідуальних та колективних завдань під час самостійної

	роботи.
Не зараховано (35-59 FX)	Здобувач вищої освіти має фрагментарні знання про теоретичні основи розвитку особистості. У визначенні понять припускається грубих помилок. Усні відповіді часткові, не обґрунтовані. Не володіє вміннями застосовувати набуті знання у професійній діяльності. Не здатний до особистісного та професійного самовдосконалення, навчання та саморозвитку. Не виявляє творчого підходу у виконанні індивідуальних та колективних завдань під час самостійної роботи.
Не зараховано (0-34 F)	Здобувач не виконує вимоги програми навчальної дисципліни: не сформовані знання, уміння і навички. Здобувач не допускається до заліку та проходить повторне вивчення дисципліни.

ПИТАННЯ ДО САМОКОНТРОЛЮ

1. Становлення психології особистості як науки та місце теорій особистості в системі наук.
2. Теорії особистості та історія психології: Платон і Аристотель та їх концепція людини.
3. Індивід, особистість, індивідуальність.
4. Сучасні теорії особистості та їх класифікація.
5. Системний підхід у психології особистості.
6. Процес становлення і розвитку особистості в онтогенезі.
11. Концепція стадіального розвитку психіки (Ж. Піаже).
12. Концепція періодизації психічного розвитку особистості (Д. Ельконін).
13. Стадії психосоціального розвитку особистості (З. Фрейд, Е. Еріксон).
14. Темперамент і діяльність особистості.
15. Психофізіологічна типологія темпераменту І. Павлова.
16. Чинники, які зумовлюють формування характеру.
17. Акцентуації характеру (типологія К. Леонгарда).
18. Психологія людського взаєморозуміння.
19. Конфлікт та індивідуальність.
20. Соціальні групи та міжкультурні відмінності в структурі взаєморозуміння.
21. Погляди З. Фрейда на розвиток особистості та його стадії.
22. Місце аналітичної теорії К. Юнга в системі теорій психології особистості.
23. Колективне несвідоме і його архетипи.
24. Самість як еквівалент психіки, центр всієї особистості.
25. Установки або орієнтації особистості - інтроверсія та екстраверсія.
26. Прагнення до зверхності (переваги) як шлях людини до все більш високих стадій розвитку.
27. Почуття неповноцінності і компенсація.
28. Жіноча психологія К. Хорні.
29. Батьківське програмування та доля людини.

30. Життєві кризи і сутність життя. Кризовий період соціального життя.

РЕКОМЕНДОВАНІ ДЖЕРЕЛА ІНФОРМАЦІЇ

Основна література

1. Варій М. Психологія особистості: навч. посіб. Київ: Сварог, 2023. 346 с.
2. Кацавець Р. С. Психологія особистості : навч.- посіб. Київ: Алерта, 2021. 134 с.
3. Матвійчук Т.В. Теорії особистості в зарубіжній та українській психології. Київ: Магнолія 2006, 2024. 500 с.
4. Мітіна С.В. Психологія особистості: навч.-метод. посіб. Київ: Ліра-К, 2020. 274 с.
5. Москалець В. П. Психологія особистості: підручн. Київ: Ліра-К, 2020. 364 с.
6. Москалець В. П. Психологія особистості: підручн. Київ-Івано-Франківськ: Нова Зоря, 2020. 436 с.
7. Столяренко О.Б. Психологія особистості : навч.- посіб. Київ: Центр навчальної літератури, 2020. 289 с.
8. Титаренко Т.М. Сучасна психологія особистості. Київ: Каравела, 2023. 372 с.

Допоміжна

1. Гаврилькевич В., Фірстова О. Емоційні стани особистості: теоретичне дослідження феномену. *Психологічні травелоги*, 2023. № 2. С. 41-50.
2. Карамушка Л. М. Психічне здоров'я особистості під час війни: як його зберегти та підтримати : метод. реком. Київ: Інститут психології імені Г.С.Костюка НАПН України, 2022. 52 с.
3. Кацавець Р. С. Психологія розвитку особистості : навч.- посіб. Київ: Алерта, 2024. 152 с.
4. Психічне здоров'я особистості: підручник для вищих навчальних закладів / С.Д. Максименко, Я.В. Руденко, А.М. Кушнерьова, В.М. Невмержицький. Київ: Людмила, 2021. 438 с.
5. Я-концепція у становленні особистості: цикл тренінгових вправ: навч. – метод. посібн. Укл.: Тимофієва М. П.,Павлюк О. І. Чернівці, 2020. 107 с.

Інформаційні ресурси

1. Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського : офіційний сайт
RL : <http://www.nbuv.gov.ua/>
2. Одеська національна наукова бібліотека : офіційний сайт.
URL : <http://odnb.odessa.ua/>.
3. Бібліотека Університету Ушинського : офіційний сайт.
URL : <https://library.pdpu.edu.ua/>